

พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน*

BUDDHIST ECONOMICS: STUDENT AND PEOPLE EDITION

พระสมบัติ สุนตจิตโต (เป็งวงศ์)

Phra Sombut Suntajitto (Pangwong)

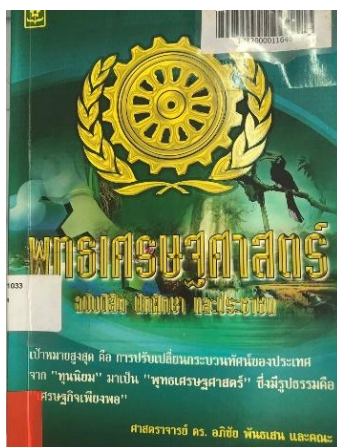
บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

Graduate Studies Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phrae Campus, Thailand

Corresponding Author's E-mail: aoao59797@gmail.com

วันที่รับบทความ : 29 ตุลาคม 2568; วันแก้ไขบทความ 3 พฤศจิกายน 2568; วันตอบรับบทความ : 5 พฤศจิกายน 2568

Received 29 October 2025; Revised 3 November 2025; Accepted 5 November 2025

แปลจากหนังสือ : พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน

ผู้เขียน : ศาสตราจารย์ ดร. อภิชัย พันธเสน และคณะ

ผู้แปล : ศาสตราจารย์ ดร. อภิชัย พันธเสน และคณะ

สำนักพิมพ์ : ดอกหญ้าวิชาการ จำกัด

ปีที่พิมพ์ : 2549

จำนวนหน้า : 158 หน้า

บทนำ

หนังสือเล่มนี้มีวัตถุประสงค์ชัดเจนในการอธิบายแนวคิด “พุทธเศรษฐศาสตร์” ให้เข้าใจง่ายและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน โดยยึดหลักเมตตา ความพอเพียง และปัญญาเป็นศูนย์กลางของระบบเศรษฐกิจ จุดมุ่งหมายของผู้เขียนคือการเปลี่ยนกระบวน

Citation:

* พระสมบัติ สุนตจิตโต (เป็งวงศ์). (2568). พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน.

วารสารส่งเสริมและพัฒนาวิชาการสมัยใหม่, 3(6), 546-561.

Phra Sombut Suntajitto (Pangwong). (2025). Buddhist Economics: Student And People Edition.

Modern Academic Development and Promotion Journal, 3(6), 546-561.;

DOI: DOI: <https://doi.org/10.>

Website: <https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/>

ทัศน์จาก “ทุนนิยม” มาสู่ “ปัญญานิยม” ที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสังคมและสิ่งแวดล้อม ถือเป็นการผสานปรัชญาพุทธกับเศรษฐศาสตร์อย่างมีระบบ เหมาะสำหรับนิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปที่ต้องการเข้าใจเศรษฐศาสตร์ในมิติของจริยธรรมและจิตวิญญาณ อย่างไรก็ตาม บทนำของการวิจารณ์มีความครอบคลุมและให้บริบททางประวัติ ความสำคัญ และเจตนารมณ์ของหนังสือได้อย่างชัดเจน แต่สามารถเพิ่มเติม “ปัญหาวิจัยหรือช่องว่างองค์ความรู้” ที่หนังสือต้องการตอบ เพื่อเพิ่มมิติทางวิชาการให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น ทั้งนี้ หนังสือ “พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน” โดย ศาสตราจารย์ ดร. อภิชัย พันธเสน และคณะ ได้จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นตำราเรียนประกอบการศึกษารายวิชา พุทธเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นวิชาเลือกของนิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 2 ถึง 4 คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ภายใต้การนำของ ศาสตราจารย์ ดร. อภิชัย พันธเสน คณบดีคณะบริหารศาสตร์ ผู้มีแนวคิดในการปรับเปลี่ยนแนวทางการเรียนการสอนด้านเศรษฐศาสตร์จากกระแสหลักตะวันตก มาสู่แนวคิดแบบพุทธ โดยให้ความสำคัญกับคุณค่าทางจิตใจ ความรับผิดชอบต่อสังคม และความยั่งยืน มากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุดเพียงอย่างเดียว แนวทางพุทธเศรษฐศาสตร์ดังกล่าวจึงตอบโจทย์โลกปัจจุบันและอนาคต ด้วยการเน้นการดำรงชีวิตอย่างสมดุล ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น อยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนทั้งในระดับบุคคล สังคม และประเทศชาติ ดังนั้น หนังสือที่นำมาวิจารณ์ในครั้งนี้ ซึ่งเขียนโดย ศาสตราจารย์ ดร. อภิชัย พันธเสน และคณะ นับว่ามีคุณูปการต่อวงวิชาการด้านเศรษฐศาสตร์เชิงพุทธ และบทวิจารณ์ฉบับนี้ย่อมอำนวยประโยชน์เชิงวิชาการ แก่นิสิต นักศึกษา และประชาชนผู้สนใจในแนวทางเศรษฐศาสตร์ที่เกื้อกูลต่อจิตใจและสังคมสืบไป

สำหรับหนังสือเล่มนี้ พิมพ์ครั้งแรก รูปเล่มหนังสือมีขนาด 155x200x10 มม. น้ำหนัก 300 กรัม ชนิดกระดาษเป็นกระดาษถนอมสายตา จัดพิมพ์โดย บริษัท สำนักพิมพ์ดอกหญ้าวิชาการ จำกัด ปีที่พิมพ์จำหน่าย พ.ศ. 2549 ไม่ระบุจำนวนที่จัดพิมพ์ เนื้อหาสาระของหนังสือเล่มนี้มีจำนวนทั้งหมด 9 บท จำนวน 158 หน้า มีลักษณะรูปเล่ม ใช้โทนปกสีเขียวเข้มทำให้รูปเล่มดูเด่น ตรงบริเวณหน้าปกจะมีรูปวงล้อธรรมจักร รูปวิวต้นไม้มีนกเกาะอยู่ และข้อความชื่อหนังสือเขียนเป็นอักษรตัวหนังสือสีเหลืองเขียนว่า “พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน” และด้านล่างของปกหน้า จะมีข้อความตัวหนังสือสีขาวว่า เป้าหมายสูงสุด คือ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของประเทศจาก “ทุนนิยม” มาเป็น “พุทธ

เศรษฐศาสตร์” ซึ่งมีรูปธรรม คือ “เศรษฐกิจพอเพียง” และด้านล่างสุดเขียนชื่อผู้เขียนเป็นตัวหนังสือสี่เหลี่ยมว่า ศาสตราจารย์ ดร. อภิชัย พันธเสน และคณะ ส่วนปกด้านหลัง จะเป็น โทนสีเขียวหัวเปิด มีรูปวิวธรรมชาติ และมีข้อความเป็นตัวหนังสือขาวเขียนว่าถ้าหากเข้าใจปัญญาของมนุษย์มีความสำคัญมากกว่าทุน ความคิดที่จะพึ่งปัญญาในฐานะที่เป็นปัจจัยการผลิตหลักจะมีมากขึ้น ถ้าหากสังคมระดับประเทศหรือสังคมโลกทั้งหมดเน้นปัญญาเป็นปัจจัยการผลิตหลัก ระบบเศรษฐกิจหลักของประเทศหรือสังคมโลกก็จะเปลี่ยนเป็นระบบเศรษฐกิจใหม่ ที่อาจจะเรียกว่าระบบ “ปัญญานิยม” แทนระบบ “ทุนนิยม” ที่กำลังสร้างความเสียหายให้สังคมมนุษย์ในปัจจุบัน.... สำหรับข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ คือ อภิชัย พันธเสน และคณะ, พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน, กรุงเทพมหานคร: บริษัท สำนักพิมพ์ดอกหญ้าวิชาการ จำกัด, 2549. ISBN : 974-9402-67-7

พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน

หนังสือเล่มนี้นำเสนอเกี่ยวกับแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ในฐานะทางเลือกใหม่ของการจัดการเศรษฐกิจที่เน้นความสุข ความสงบ และความยั่งยืนของมนุษย์ แทนการแสวงหากำไรสูงสุดอย่างไร้ขอบเขต โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปให้เข้าใจเศรษฐศาสตร์ในมิติที่ลึกซึ้งและมีจิตสำนึกต่อส่วนรวม หนังสือเล่มนี้พัฒนาขึ้นจากต้นฉบับที่เป็นงานวิชาการขนาดใหญ่ โดยได้ย่อและปรับให้อ่านง่ายขึ้น พร้อมเสริมตัวอย่างและกิจกรรมเพื่อให้ผู้อ่านเข้าถึงสาระสำคัญของพุทธเศรษฐศาสตร์ได้อย่างเป็นรูปธรรม จุดเน้นสำคัญอยู่ที่การพัฒนาปัญญา ศีลธรรม และเมตตาธรรมให้เป็นกลไกขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจอย่างสมดุลกับธรรมชาติและสังคม โดยเริ่มต้นจากการตระหนักรู้ในตนเองไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างทางสังคม

ดังนั้น หนังสือเล่มนี้จึงมิได้มุ่งเพียงเสนอทฤษฎีทางเศรษฐกิจ แต่ยังเป็นแนวทางในการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์จากเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมาสู่เศรษฐกิจแบบปัญญานิยม ซึ่งถือเป็นรากฐานของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการสร้างทางเลือกที่มีศักยภาพสำหรับการพัฒนาที่ยั่งยืน และเป็นประโยชน์ต่อสังคมในระยะยาว ทั้งยังจุดประกายความคิดให้แก่ผู้เรียนในการนำไปปรับใช้ในชีวิตจริงและงานอาชีพได้อย่างเหมาะสม ซึ่งเนื้อหาประกอบด้วย

บทที่ 1 ภาพรวมพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้กล่าวถึง เศรษฐศาสตร์กระแสหลักมีพื้นฐานจากตะวันตก มุ่งตอบสนอง “ความพึงพอใจสูงสุด” ของปัจเจกบุคคลโดยใช้ทรัพยากรจำกัด

เพื่อผลิตและบริโภคสินค้า แต่มีข้อจำกัดในความเข้าใจมนุษย์แค่นิยามผลประโยชน์ส่วนตน ขาดมิติด้านจิตวิญญาณ พุทธเศรษฐศาสตร์จึงเกิดขึ้นเพื่อตอบโจทย์นี้ โดยยึดหลักพุทธธรรมเข้าใจมนุษย์ตามความเป็นจริง มองมนุษย์มีศักยภาพพัฒนาจิตใจสู่ปัญญา มีเป้าหมายที่ “สานติสุข” ไม่ใช่แค่ความพึงพอใจ และเชื่อว่าความสุขเกิดได้แม้ไม่มีการบริโภค ทั้งยังมองสังคมควบคู่กับปัจเจก โดยเสนอการเปลี่ยนโครงสร้างควบคู่กับการพัฒนาภายใน

บทที่ 2 ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างพุทธเศรษฐศาสตร์กับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ได้กล่าวถึง พุทธเศรษฐศาสตร์เน้นการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานตามปัจจัยสี่ ได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค โดยมี “ปัญญา” เป็นเครื่องกำกับเพื่อไม่ให้เกิดการบริโภคเกินเลยจากความจำเป็น ขณะที่เศรษฐศาสตร์กระแสหลักเน้นการแสวงหาความพึงพอใจสูงสุด โดยไม่จำกัดความต้องการของมนุษย์ พุทธเศรษฐศาสตร์ยอมรับการเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตนในระดับหนึ่ง แต่ต้องไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และธรรมชาติ รวมทั้งไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของโลกะ โทสะ และโมหะ การบริโภคในพุทธเศรษฐศาสตร์ต้องมีขอบเขตพอดีเหมาะสมกับบริบททางสังคม และดำเนินอยู่ในกรอบของศีล การแยกแยะความโลภจากความจำเป็นต้องอาศัยการสังเกตและตระหนักรู้จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เมื่อฝึกสังเกตอย่างต่อเนื่อง ปัญญาจะเกิดขึ้นและช่วยให้เราเห็นชัดว่าอะไรคือเหตุแห่งทุกข์ และอะไรคือทางสู่ความสุขที่แท้จริง

บทที่ 3 ทฤษฎีการผลิต ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการผลิตในมุมมองของพุทธเศรษฐศาสตร์ มุ่งเน้นความสอดคล้องกับธรรมชาติ โดยวิเคราะห์ผ่านความสัมพันธ์ของปัจจัยนำเข้า กระบวนการผลิต และผลผลิตที่เกิดขึ้นอย่างมีเหตุผล การผลิตจึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มผลผลิตสูงสุด แต่ต้องตอบสนองต่อความจำเป็นพื้นฐานและความสุขที่แท้จริง ปัญญาถูกยกให้เป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญ แทนที่ทุนหรือแรงงาน ทำให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่เรียกว่า “ปัญญานิยม” ซึ่งแตกต่างจากระบบทุนนิยมที่เน้นการแสวงหากำไร พุทธเศรษฐศาสตร์ตั้งอยู่บนเป้าหมายของการสร้างสุข โดยลดการเบียดเบียนตนเองและผู้อื่นให้น้อยที่สุด ทุกองค์ประกอบของการผลิตเกี่ยวเนื่องกันผ่านการใช้ปัญญาเพื่อเข้าใจความเป็นจริง การพัฒนาปัญญาในการผลิตจึงนำไปสู่ความสงบสุขทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของพุทธเศรษฐศาสตร์

บทที่ 4 การบริโภคตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้กล่าวถึง การบริโภคตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์เน้นความพอประมาณ มีสติ และมีปัญญากำกับ โดยยึดหลัก “รู้จักพอ”

และ “ไม่เบียดเบียน” ทั้งต่อตนเอง สังคม และสิ่งแวดล้อม การบริโภคจึงไม่ใช่เพื่อตอบสนองความอยากอย่างไม่รู้จัก แต่เพื่อยังชีพอย่างมีคุณค่าและสมดุลกับธรรมชาติ หลักสำคัญอยู่ที่การแยกแยะระหว่าง “ความจำเป็น” กับ “ความฟุ้งเฟ้อ” ด้วยการสังเกตภายในจิตใจของตนเอง การบริโภคที่มีปัญญจะช่วยลดทุกข์และสร้างสุขที่แท้จริงให้กับชีวิต ทั้งนี้ พุทธเศรษฐศาสตร์มองว่าการบริโภคไม่ควรถูกชี้นำโดยการตลาดหรือความโลภ แต่ต้องเป็นผลจากการตื่นรู้และเห็นความจริง การบริโภคอย่างมีสติจึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนาจิตใจและสร้างสันติสุขในระดับบุคคลและสังคมโดยรวม

บทที่ 5 การบริโภคกับปัญญา: ประตูลู่ความเป็นอิสระ ได้กล่าวถึง การบริโภคตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์มิใช่เพียงการสนองความต้องการทางกาย แต่เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญาเพื่อเข้าถึงความเป็นอิสระทางจิตใจ โดยใช้หลัก เบญจขันธ์ เพื่อรู้เท่าทันร่างกายและจิตใจว่ามีตัวตนถาวร ช่วยลดความยึดติดในการบริโภค หลัก กาลามสูตรสอนให้ไม่เชื่อโดยง่าย แต่ให้ตรวจสอบด้วยปัญญา หลัก อิทัปปัจจยา ช่วยให้เข้าใจว่าการบริโภคมีผลกระทบต่อทั้งตนและโลก หลักปรโตโฆสะ ชี้ให้เห็นความสำคัญของการฟังคำแนะนำที่ดี ส่วน โยนิโสมนสิการ เป็นวิธีคิดอย่างรอบคอบก่อนบริโภค เพื่อให้การกระทำนั้นไม่เบียดเบียน สุตท้าย ไตรสิกขา คือการฝึกศีล สมาธิ และปัญญาอย่างเป็นลำดับ ช่วยกำกับพฤติกรรมบริโภคให้เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์ การบริโภคเช่นนี้จึงไม่เพียงส่งผลดีต่อชีวิตตนเอง แต่ยังนำไปสู่สันติสุขของสังคมโดยรวม

บทที่ 6 ทฤษฎี การกระจายผลผลิตตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้กล่าวถึง ทฤษฎีการกระจายผลผลิตของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเน้นการกระจายตาม ความสามารถในการผลิต และผลิตภาพ โดยอ้างว่าเป็นหนทางนำไปสู่ ความยุติธรรม ภายใต้ตลาดแข่งขันสมบูรณ์ ซึ่งในความเป็นจริงแทบไม่มีอยู่ ขณะที่พุทธเศรษฐศาสตร์เสนอการกระจายผลผลิตที่ตั้งอยู่บนคุณภาพภายในจิตใจ โดยเฉพาะ ความพอเพียง และ เมตตากรุณา ซึ่งเป็นเงื่อนไขจำเป็น สู่ความยุติธรรมที่แท้จริง การกระจายผลผลิตจึงควรเริ่มจากการตอบสนองต่อ ความจำเป็นพื้นฐาน ของชีวิต โดยไม่เบียดเบียนตนเอง ผู้อื่น และธรรมชาติ พุทธเศรษฐศาสตร์ยังเสนอให้มีสมดุล ระหว่างบทบาทของตลาด รัฐ และประชาคมเพื่อการกระจายที่มีประสิทธิภาพ ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ทรงเสนอ ซึ่งเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อจัดความยากจนอย่างยั่งยืน

บทที่ 7 การเชื่อมโยงการผลิต การบริโภคและการกระจายผลผลิตตามแนวพุทธเศรษฐศาสตร์ ได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์อย่างเป็นองค์รวมของทั้งสามกระบวนการภายใต้กรอบ

ของจริยธรรมและปัญญา โดยการผลิตต้องตั้งอยู่บนฐานของความจำเป็น ไม่เบียดเบียน และมุ่งสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม การบริโภคควรดำเนินไปด้วยโยนิโสมนสิการ พิจารณาความพอดี ความเหมาะสม และความไม่ฟุ้งเฟ้อ ส่วนการกระจายผลผลิตต้องอยู่บนหลักเมตตากรุณา และความยุติธรรมทางใจ ไม่เน้นการแข่งขันหรือผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม แต่คำนึงถึงความอยู่รอดของทุกชีวิต ระบบเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงทั้งสามมิตินี้จึงมุ่งสร้างความสมดุลระหว่างบุคคล สังคม และธรรมชาติ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือความสุขที่แท้จริงและความเป็นอิสระทางจิตใจของมนุษย์ ทั้งยังสะท้อนให้เห็นถึงการพัฒนาคุณภาพภายในของมนุษย์เป็นรากฐานของเศรษฐกิจเพื่อชีวิต

บทที่ 8 การประยุกต์พุทธเศรษฐศาสตร์กับประเด็นต่าง ๆ ได้กล่าวถึง ความเป็นไปได้ในการประยุกต์พุทธเศรษฐศาสตร์เข้ากับกิจกรรมทางเศรษฐกิจในสองลักษณะ คือ ทั้งในวิชาที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวิตมนุษย์ และวิชาที่มีความเชื่อมโยงในระดับกว้าง โดยชี้ให้เห็นว่าหลักพุทธเศรษฐศาสตร์สามารถลดข้อบกพร่องของเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่มีพื้นฐานจากอารยธรรมตะวันตก ซึ่งมักตั้งอยู่บนสมมติฐานที่แคบและเน้นประโยชน์ทางวัตถุ จนอาจนำไปสู่ความทุกข์และการทำลายมนุษย์ทั้งทางกายและจิตใจ พุทธเศรษฐศาสตร์จึงเสนอแนวทางที่เน้นปัญญา ความเมตตา และความพอดี เพื่อฟื้นฟูเศรษฐศาสตร์ให้เป็นวิชาที่เกื้อกูลต่อมนุษยชาติอย่างแท้จริง อย่างไรก็ดี การประยุกต์ใช้หลักการพุทธเศรษฐศาสตร์ยังอยู่ในระยะแรกของการพัฒนาองค์ความรู้ จึงควรดำเนินการด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง เพื่อลดความเข้าใจผิด และรักษาความน่าเชื่อถือของเนื้อหาวิชาในระยะยาว

บทที่ 9 บทส่งท้าย ได้กล่าวถึง การนำเสนอภาพรวมของแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ในฐานทางเลือกที่สำคัญต่อเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก โดยเน้นให้เห็นถึงความจำเป็นของการพัฒนาเศรษฐศาสตร์ที่ตั้งอยู่บนฐานของ “ปัญญา” “ศีลธรรม” และ “เมตตาธรรม” มากกว่าความโลภและการแสวงหากำไรสูงสุด พุทธเศรษฐศาสตร์ไม่ได้ปฏิเสธเศรษฐกิจ แต่เสนอให้จัดการเศรษฐกิจเพื่อความสุขและความสงบอย่างแท้จริงของมนุษย์ โดยเชื่อมโยงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิตอย่างมีเมตตาและสติ หนังสือเล่มนี้จึงเป็นความพยายามในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่ช่วยให้ผู้เรียนและผู้อ่านทั่วไปสามารถเข้าใจเศรษฐศาสตร์ในมิติที่ลึกซึ้งขึ้น ทั้งนี้ เพื่อจุดประกายการเปลี่ยนแปลงทั้งระดับบุคคล สังคม และระบบเศรษฐกิจให้สอดคล้องกับคุณค่าความเป็นมนุษย์และธรรมชาติอย่างยั่งยืน³

บทวิจารณ์

จุดเด่น

หนังสือเล่มนี้เป็นงานวรรณกรรมที่มีคุณค่าเชิงวิชาการและคุณค่าทางจริยธรรม โดยเชื่อมโยงแนวคิดพุทธศาสนากับเศรษฐศาสตร์อย่างลึกซึ้งและมีระบบ เหมาะสำหรับนิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไป ที่ต้องการเข้าใจเศรษฐศาสตร์ในมิติใหม่ที่เน้น “ปัญญา” และ “ความสุขที่แท้จริง” มากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุด จุดเด่นสำคัญคือการเน้นการพัฒนาคุณภาพภายในจิตใจควบคู่กับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทำให้หนังสือเล่มนี้เป็นทั้งตำราเรียนและแนวทางในการดำเนินชีวิตที่สมดุลการวิจารณ์หนังสือเล่มนี้สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่ รูปแบบทางวรรณกรรม ภาษาและการนำเสนอ การออกแบบเนื้อหา และความทันสมัย ประกอบด้วย

1. **รูปแบบทางวรรณกรรม** หนังสือเล่มนี้มีรูปแบบทางวรรณกรรมที่โดดเด่นด้วยการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการแบบเศรษฐศาสตร์ ควบคู่กับการใช้ภาษาธรรมชาติที่เรียบง่าย แต่ลึกซึ้ง ทำให้สามารถถ่ายทอดหลักธรรมในพระพุทธศาสนาให้เข้าใจได้ในบริบททางเศรษฐกิจ การสลับระหว่างภาษาวิชาการกับภาษาธรรมชาติอย่างกลมกลืน ช่วยลดความแข็งกระด้างของเนื้อหา ทำให้ผู้อ่านไม่รู้สึกตึงเครียดขณะศึกษา นอกจากนี้ ยังมีการยกตัวอย่างจากชีวิตจริงและปรัชญาชีวิต ทำให้เกิดการเชื่อมโยงระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม ลักษณะเช่นนี้สะท้อนถึงความตั้งใจของผู้เขียนในการนำองค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์มาแปรเป็น “ศาสตร์แห่งชีวิต” ที่เข้าใจง่าย เป็นมิตร และเข้าถึงได้สำหรับคนทุกกลุ่ม ไม่จำกัดเฉพาะนักวิชาการ

2. **ภาษาและการนำเสนอ** ภาษาที่ใช้ในหนังสือ พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน มีลักษณะเรียบง่าย ชัดเจน และตรงไปตรงมา โดยใช้ภาษากลางที่เป็นมาตรฐานในการสื่อสารทั่วไป ซึ่งช่วยลดอุปสรรคในการเข้าถึงเนื้อหาแม้สำหรับผู้อ่านที่ไม่มีพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์หรือพระพุทธศาสนามาก่อน ผู้เขียนสามารถถ่ายทอดแนวคิดที่ซับซ้อน เช่น ปัญญาदानติสุข หรือการเบียดเบียน ให้ออกมาอย่างเข้าใจง่าย ผ่านการอธิบายเชิงเปรียบเทียบ และการใช้คำที่คุ้นเคยในชีวิตประจำวัน การนำเสนอแต่ละบทมีลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และใช้การยกตัวอย่างประกอบเพื่อเสริมความเข้าใจ จึงไม่เพียงให้ความรู้ แต่ยังเปิดโอกาสให้ผู้อ่านเกิดการใคร่ครวญและนำไปปรับใช้ในชีวิตจริงได้อย่างลึกซึ้งและเหมาะสมกับยุคสมัย

3. การออกแบบเนื้อหา การออกแบบเนื้อหาในหนังสือ พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน มีความเป็นระบบและครอบคลุม โดยแบ่งออกเป็น 9 บท เรียงลำดับจากแนวคิดพื้นฐานไปสู่การประยุกต์ใช้จริง เริ่มต้นจากการวางรากฐานความเข้าใจเรื่องเศรษฐศาสตร์ทั่วไป เปรียบเทียบกับพุทธเศรษฐศาสตร์ และค่อย ๆ เชื่อมโยงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการทางเศรษฐกิจ ได้แก่ การผลิต การบริโภค และการกระจายผลผลิต ทำให้ผู้อ่านเข้าใจพุทธเศรษฐศาสตร์ทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ การเชื่อมโยงแต่ละบทมีความต่อเนื่อง สอดคล้องกันทั้งแนวคิดหลักและหลักธรรม ทำให้สามารถสร้างภาพรวมขององค์ความรู้ได้อย่างสมบูรณ์ ทั้งยังเปิดพื้นที่ให้ผู้อ่านสามารถตีความและนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทชีวิตและสังคมได้หลากหลาย

4. ความทันสมัย หนังสือ พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน แสดงให้เห็นถึงความทันสมัยในการประยุกต์แนวคิดพุทธธรรมมาตอบโจทย์ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมในยุคปัจจุบัน โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องความยั่งยืน การบริโภคอย่างรู้คิด และความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งล้วนเป็นประเด็นเร่งด่วนที่ทั่วโลกให้ความสนใจ แนวคิดเรื่อง “ความพอเพียง” และ “การไม่เบียดเบียน” ถูกนำเสนออย่างมีนัยสำคัญ เพื่อเป็นทางเลือกในการดำเนินชีวิตและจัดการระบบเศรษฐกิจในยุคโลกาภิวัตน์ หนังสือเล่มนี้ยังสามารถเชื่อมโยงความรู้จากตะวันตกกับภูมิปัญญาตะวันออกได้อย่างลงตัว ทำให้เกิดความสอดคล้องระหว่างหลักวิชาการและจริยธรรมสมัยใหม่ ทั้งยังเปิดมุมมองใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ไม่ทำลายมนุษย์และธรรมชาติ ซึ่งถือเป็นสาระที่ทันต่อกระแสโลกในศตวรรษที่ 21 อย่างแท้จริง

โดยสรุป หนังสือ พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน ไม่เพียงเป็นตำราเรียนเชิงวิชาการที่อธิบายหลักเศรษฐศาสตร์จากมุมมองของพุทธธรรมเท่านั้น แต่ยังเปรียบเสมือน “แผนที่ชีวิต” ที่ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ เมตตา และพอเพียง สำหรับผู้ที่ต้องการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยไม่ละทิ้งคุณธรรม ความสมดุล และความสุขที่แท้จริง หนังสือเล่มนี้จึงเป็นเครื่องมือในการนำพาผู้อ่านให้เข้าใจเศรษฐศาสตร์ไม่ใช่เพียงเพื่อการอยู่รอด แต่เพื่อการ “อยู่ดี” อย่างยั่งยืน

จุดด้อย

หนังสือ “พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน” เป็นผลงานทางวิชาการที่มีคุณค่าในการเปิดมุมมองใหม่ต่อวิชาเศรษฐศาสตร์โดยเชื่อมโยงกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม หนังสือเล่มนี้ก็มีจุดที่สามารถพัฒนาได้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพใน

การสื่อสารและการเข้าถึงผู้อ่านได้ดียิ่งขึ้น การวิจารณ์หนังสือเล่มนี้สามารถแบ่งออกเป็น 4 ประเด็นสำคัญ ได้แก่

1. เนื้อหาบางตอนมีความซับซ้อน แม้ว่าผู้เขียนจะพยายามปรับเนื้อหาให้เข้าใจง่ายจากต้นฉบับเดิม แต่บางบทยังคงมีการใช้ภาษาทางวิชาการที่เป็นนามธรรมหรือมีศัพท์เฉพาะทางอยู่มาก ซึ่งอาจเป็นอุปสรรคสำหรับผู้อ่านที่ไม่มีพื้นฐาน โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาชั้นปีต้นหรือผู้อ่านทั่วไปที่ไม่ได้เรียนสายเศรษฐศาสตร์หรือพุทธศาสนาโดยตรง จึงอาจทำให้การเข้าถึงความเข้าใจในบางแนวคิดยังไม่ราบรื่นเท่าที่ควร จำเป็นต้องอ่านซ้ำหลายรอบจึงจะเข้าใจได้ชัดเจน

2. การจัดเรียงลำดับแนวคิด ในบางส่วนของหนังสือ การเรียบเรียงเนื้อหาและลำดับแนวคิดยังขาดความต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อต้องเชื่อมโยงหลักพุทธธรรมกับทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ ซึ่งมีลักษณะต่างกันมาก บางครั้งผู้อ่านอาจรู้สึกสับสนหรือหลงประเด็น ต้องย้อนกลับไปอ่านซ้ำเพื่อเชื่อมโยงข้อมูลเดิม การจัดโครงสร้างเนื้อหาที่ไหลลื่นกว่านี้จะช่วยให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่ายและเป็นระบบมากขึ้น

3. ตัวอย่างประกอบยังไม่หลากหลาย แม้หนังสือจะมีตัวอย่างประกอบเพื่อช่วยให้เข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้น แต่โดยส่วนใหญ่ยังเน้นในเชิงทฤษฎีหรือมิติศีลธรรมมากกว่าการประยุกต์ใช้จริงในชีวิตประจำวัน ผู้อ่านบางกลุ่มอาจต้องการกรณีศึกษาที่หลากหลาย เช่น การบริหารธุรกิจที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม หรือเกษตรกรรมที่ยึดหลักพอเพียง เพื่อให้สามารถเห็นภาพชัดเจนว่าพุทธเศรษฐศาสตร์สามารถนำไปใช้ได้จริงอย่างไรในระดับปฏิบัติ

4. ขาดสื่อเสริมการเรียนรู้ แม้ว่าหนังสือเล่มนี้มีเป้าหมายเป็นตำราเรียนสำหรับนิสิตนักศึกษา แต่ยังคงขาดเครื่องมือช่วยในการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น แบบฝึกหัด คำถามท้ายบท หรือแผนภาพสรุปความคิดแต่ละบท ซึ่งมีความจำเป็นต่อการเรียนรู้แบบ Self-Learning โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้เรียนในระบบ การจัดทำสื่อประกอบเพิ่มเติมจะช่วยให้ผู้อ่านสามารถทบทวนความเข้าใจและฝึกคิดเชิงวิเคราะห์ได้ดียิ่งขึ้น

โดยสรุป หนังสือ “พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน” แม้จะเป็นผลงานที่มีคุณูปการอย่างยิ่งในการนำเสนอแนวคิดเศรษฐศาสตร์ในมุมมองเชิงพุทธธรรม ซึ่งช่วยเปิดพื้นที่ใหม่ในการเรียนรู้ทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับจริยธรรมและจิตวิญญาณ แต่ก็ยังมีข้อจำกัดบางประการที่ควรได้รับการพัฒนาเพื่อยกระดับการเข้าถึงและการใช้งานของหนังสือในกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขึ้น โดยเฉพาะนิสิตนักศึกษาระดับปริญญาตรีและผู้อ่านทั่วไป ทั้งในด้านภาษา การเรียบเรียงลำดับความคิด การยกตัวอย่างประกอบ และการจัดทำสื่อเสริมเพื่อ

สนับสนุนการเรียนรู้ด้วยตนเอง หากได้รับการปรับปรุงในจุดเหล่านี้ หนังสือเล่มนี้จะไม่เพียงแต่เป็นตำราเรียนเชิงวิชาการเท่านั้น แต่ยังจะสามารถเป็นเครื่องมือการเรียนรู้แบบองค์รวมที่ส่งเสริมปัญญา เมตตา และความตระหนักรู้ในมิติทางเศรษฐกิจอย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

วิเคราะห์ประเด็นของคุณค่าของหนังสือ

หนังสือเรื่อง “พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน” ได้วิเคราะห์ถึงคุณค่าของศาสตร์พุทธเศรษฐศาสตร์ในหลากหลายมิติ ทั้งในเชิงทฤษฎีและการประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง โดยมีคุณค่าเด่นชัดใน 5 ด้าน ได้แก่

1. คุณค่าด้านสังคม หนังสือ “พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน” ช่วยเปิดมุมมองให้สังคมตระหนักถึงความสัมพันธ์อันเกื้อกูลระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติอย่างมีสติ โดยเน้นว่าการดำรงอยู่ของมนุษย์ไม่อาจแยกขาดจากสิ่งแวดล้อมและสรรพชีวิตอื่นได้ การส่งเสริมการบริโภคอย่างรู้คิดและพอประมาณตามหลักเมตตาธรรม ช่วยลดค่านิยมบริโภคนิยมที่เร่งเร้าความอยากเกินจำเป็น ก่อให้เกิดวัฒนธรรมแห่งความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การเกื้อกูลกันในชุมชน และการอยู่ร่วมอย่างสันติในสังคมสมัยใหม่ที่เต็มไปด้วยการแข่งขัน

2. คุณค่าด้านการศึกษา หนังสือเล่มนี้มีคุณูปการต่อวงการศึกษาอย่างสำคัญ โดยนำเสนอแนวทางการเรียนรู้เชิงบูรณาการระหว่างเศรษฐศาสตร์กับจริยธรรม เปิดโลกทัศน์ให้ผู้เรียนตระหนักว่าเศรษฐศาสตร์มิได้จำกัดอยู่เพียงตัวเลขหรือผลประโยชน์ทางวัตถุ แต่ยังเชื่อมโยงกับจิตใจ คุณธรรม และความเป็นมนุษย์ การประยุกต์หลักพุทธธรรมเข้ากับแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์จึงเป็นการสร้างองค์ความรู้แบบองค์รวม ที่พัฒนา “คน” ทั้งด้านปัญญาและจิตใจ เหมาะสมสำหรับใช้เป็นตำราเรียนในระดับมหาวิทยาลัย ตลอดจนการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนทั่วไป

3. คุณค่าด้านการเมืองการปกครอง หนังสือเล่มนี้สะท้อนแนวคิดการบริหารจัดการเชิงนโยบายที่ตั้งอยู่บนหลักจริยธรรมและธรรมาภิบาล โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการไม่เบียดเบียน ในบริบทของความเหลื่อมล้ำและการจัดสรรทรัพยากรที่ไม่เป็นธรรม แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ช่วยชี้แนะแนวทางการใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผลและพอเพียง ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน และสร้างสมดุลระหว่างผลประโยชน์ส่วนรวมกับส่วนตน

การพัฒนาอย่างยั่งยืนจึงกลายเป็นแนวปฏิบัติที่มีฐานธรรมทางพุทธศาสนารองรับอย่างเป็นระบบ

4. คุณค่าด้านเศรษฐกิจ หนังสือเล่มนี้นำเสนอรูปแบบเศรษฐกิจเชิงจริยธรรมที่ตั้งอยู่บนหลักความพอเพียง ปัญญา และเมตตา เป็นทางเลือกใหม่ที่แตกต่างจากทุนนิยมกระแสหลักซึ่งมุ่งเน้นการแข่งขันและการสะสมทุน แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ช่วยสร้างระบบเศรษฐกิจที่สมดุล ลดแรงกดดันจากการบริโภคเกินจำเป็น และส่งเสริมการผลิตที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจที่มั่นคง ยั่งยืน และมีคุณธรรมรองรับ ซึ่งตอบโจทย์วิกฤตเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมของโลกปัจจุบันได้อย่างลึกซึ้ง

5. คุณค่าด้านศาสนาและวัฒนธรรม หนังสือเล่มนี้มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูและสืบสานคุณค่าทางพุทธศาสนาให้กลับมาเป็นพลังทางวัฒนธรรมร่วมสมัย โดยเชื่อมโยงหลักธรรมเข้ากับการดำเนินชีวิตและระบบเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม แนวคิด “ปัญญานิยม” ที่ผู้เขียนเสนอ ช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมแห่งการพึ่งตน ความรับผิดชอบต่อสังคม และความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน อันเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย การผสมผสานศาสนา จริยธรรม และเศรษฐกิจในหนังสือเล่มนี้ จึงเป็นการสร้างพลังทางวัฒนธรรมใหม่ที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนามนุษย์และสังคมโดยรวม

หลักธรรมที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้

หนังสือเล่มนี้ถือเป็นแหล่งรวมของหลักธรรมที่เน้นเรื่องการพัฒนาจิตใจและการดำเนินชีวิตอย่างมีสติ ผู้เขียนได้นำเสนอหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการรู้จักตนเอง ศรัทธาในความดี และการคิดเชิงบวก ซึ่งสอดคล้องกับคำสอนในหลายศาสนา เช่น หลักอริยบท 4 ที่กล่าวถึงความมุ่งมั่นและความเพียร รวมถึงหลักกาลยาณมิตรที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข แนวทางเหล่านี้ ช่วยให้ผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างชีวิตที่มีความสุขและประสบความสำเร็จได้อย่างยั่งยืน โดยหลักธรรมสำคัญที่ปรากฏในหนังสือเล่มนี้ ได้แก่

1. เบญจขันธ์

เบญจขันธ์ (เบญจ = ห้า, ขันธ์ = กอง, หมวด, ส่วน) หมายถึง องค์ประกอบ 5 ประการของชีวิตมนุษย์ที่รวมกันเข้าเป็นสิ่งที่เรียกว่า “ตัวตน” หรือ “บุคคล” ในทัศนะของพระพุทธศาสนา ทั้ง 5 ขันธ์นี้เป็นเพียงกระแสของธรรมชาติที่เกิดขึ้นชั่วคราว แล้วแปรเปลี่ยนไป ไม่ควรยึดมั่นถือมั่นว่าเป็น “ตัวเรา” หรือ “ของเรา” ขันธ์ทั้งห้า ได้แก่ 1) รูปขันธ์

ร่างกาย หรือสิ่งที่เป็นวัตถุทางกายภาพ 2) เวทนาชั้น ความรู้สึกที่เกิดจากการกระทบอารมณ์ เช่น สุข ทุกข์ หรือเฉยๆ 3) สัญญาชั้น ความจำหรือการรับรู้หมายรู้สิ่งต่าง ๆ 4) สังขารชั้น ความคิดปรุงแต่ง เจตนา หรือแรงกระตุ้นทางจิตใจ 5) วิญญาณชั้น ความรู้ตัวหรือการรับรู้ อารมณ์ เช่น การเห็น การได้ยิน

พระพุทธเจ้าทรงสอนว่า ชั้นทั้งห้าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่อัตตา (อนัตตา) การยึดมั่นในชั้นเหล่านี้เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า “อุปาทานชั้นทั้งห้า เป็นเหตุให้เกิดทุกข์” (พระมหาจุฬาลงกรณ วชิรเมธี, 2561 : 37-38) การเข้าใจเบญจขันธ์อย่างถูกต้องตามหลักพุทธธรรม ทำให้ผู้ศึกษาเห็นความจริงของชีวิต ไม่หลงยึดติดในกายและใจ และนำไปสู่การคลายความยึดมั่น (วิราคะ) และการดับทุกข์ในที่สุด ผู้รู้จึงสามารถดำเนินชีวิตด้วยปัญญา เห็นคุณค่าของความไม่เที่ยง และละคลายความยึดมั่นในโลก วัตถุได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งเป็นรากฐานของพุทธเศรษฐศาสตร์เช่นกัน ที่เน้นความพอเพียงและการพัฒนาแบบไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

2. กาลามสูตร

กาลามสูตรเป็นพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าที่ตรัสแก่ชาวกาลามะ ณ เกสปุตตนิคม ซึ่งเน้นหลักการใช้ปัญญาและการไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนจะเชื่อหรือยอมรับสิ่งใด โดยไม่เชื่ออย่างงมงายหรือไร้เหตุผล พระพุทธองค์ได้ทรงเสนอหลัก 10 ประการที่ไม่ควรใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินว่าความเชื่อนั้นถูกต้องหรือควรยึดถือ ได้แก่ 1) อย่าเชื่อเพราะคำเล่าลือ ไม่ควรเชื่อเพียงเพราะได้ยินมาจากผู้อื่นหรือเป็นความเชื่อที่แพร่หลายในสังคม 2) อย่าเชื่อเพราะเป็นคำสอนของครูอาจารย์ ไม่ควรยึดถือสิ่งใดเพียงเพราะผู้สอนมีสถานะสูงหรือเป็นผู้มีชื่อเสียง 3) อย่าเชื่อเพราะเป็นสิ่งที่เล่าสืบต่อกันมา ไม่ควรเชื่อเพียงเพราะเป็นสิ่งที่มีการกล่าวอ้างมายาวนาน 4) อย่าเชื่อเพราะเป็นความคิดของตนเอง ไม่ควรเชื่อเพียงเพราะความเห็นส่วนตัวที่อาจคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง 5) อย่าเชื่อเพราะเป็นประเพณีหรือธรรมเนียมปฏิบัติ ไม่ควรยึดมั่นในสิ่งใดเพียงเพราะสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลานาน 6) อย่าเชื่อเพราะเหตุผลที่ไม่มีหลักฐานรองรับ ไม่ควรตัดสินใจจากเหตุผลที่ไม่สามารถพิสูจน์หรืออธิบายได้ 7) อย่าเชื่อเพราะสมมติฐานหรือการคาดการณ์ ไม่ควรยึดถือเพราะเป็นเพียงการตั้งสมมติฐาน 8) อย่าเชื่อเพราะความชอบหรือความพอใจส่วนตัว อารมณ์และความรู้สึกไม่ควรเป็นบรรทัดฐานในการตัดสินความจริง 9) อย่าเชื่อเพราะเกรงกลัวผลเสียหรือโทษภัย ความกลัวไม่ควรเป็นเหตุให้ต้องยอมรับสิ่งใด 10) ควรเชื่อเมื่อได้พิจารณาด้วยตนเองโดยใช้สติปัญญา ต้องไตร่ตรอง

ให้องค์แห่งหนึ่งเห็นว่า เป็นสิ่งที่จริง มีคุณประโยชน์จริง และเมื่อนำไปปฏิบัติแล้วย่อมเกิดผลดีแก่ตนเองและผู้อื่น

หลักกาลามสูตรจึงเป็นแนวทางสำคัญในพระพุทธศาสนาที่ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการใช้วิจารณ์ญาณ และการพิจารณาจากประสบการณ์ตรง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่แท้จริง มิใช่ยึดถือเพราะอำนาจของศรัทธาหรืออารมณ์เพียงอย่างเดียว (ที.ปา. (ไทย) 9/66/245-246) หลักการนี้ยังสอดคล้องกับวิธีคิดแบบวิทยาศาสตร์ในโลกยุคใหม่ที่เน้นเหตุผล การพิสูจน์ และการเปิดรับมุมมองที่หลากหลายก่อนจะสรุปความเชื่อใด ๆ (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2548 : 500-501)

3. หลักอิทัปปัจจยตา

อิทัปปัจจยตา (อิทัปปัจจย + ตา) หมายถึง “ความที่สิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี” หรือ “สิ่งนี้เกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้เป็นปัจจัย” เป็นหลักธรรมที่อธิบายถึงกฎแห่งความสัมพันธ์ของเหตุและผล ในพระพุทธศาสนา โดยแสดงให้เห็นว่าสรรพสิ่งทั้งหลายล้วนเกิดขึ้นจากปัจจัย มิใช่เกิดขึ้นอย่างลอย ๆ หรือจากการบังดาลของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หากแต่มีเหตุจึงมีผล เมื่อเหตุดับ ผลย่อมดับไปด้วย พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า “อิมสมิ สติ อิหิ โหติ อิมสสุปปาทา อิหิ อุปปชติ อิมสมิง อสติ อิหิ โหติ อิมสส นิรธา อิหิ นิรุชติ” แปลว่า “เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ” (ส.ส. (ไทย) 17/27/25) หลักอิทัปปัจจยตาเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธธรรม เพราะใช้เป็นฐานในการอธิบายหลักธรรมอื่น ๆ ที่สำคัญ เช่น ปฏิจสุมุปปาท (อิทัปปัจจยตาแบบสืบเนื่องเป็นลำดับ) และกฎแห่งกรรม โดยยืนยันว่า ไม่มีสิ่งใดเกิดขึ้นลอย ๆ โดยไม่มีเหตุ ไม่มีผู้ลิขิตหรือบังดาล ทุกสิ่งเป็นไปตามเหตุปัจจัย ผู้ที่เข้าใจหลักอิทัปปัจจยตาย่อมเห็นธรรมตามความเป็นจริง นำไปสู่การคลายความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน และดำเนินชีวิตด้วยปัญญา (พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2560 : 220-222)

4. พรโตโสสะ

พรโตโสสะ แปลว่า “เสียงจากภายนอก” หรือ “คำแนะนำจากผู้อื่น” หมายถึง การได้ยินธรรมะหรือคำสอนอันดีงามจากบุคคลอื่น ซึ่งเป็นหนึ่งในองค์ประกอบของ “โยนิโสมนสิการ” อันเป็นปัจจัยสำคัญในการเจริญปัญญา ในพระพุทธศาสนา พรโตโสสะจัดเป็นแหล่งของปัญญาชนิดหนึ่ง คือ ปัญญาที่เกิดจากการฟัง (สุตมยปัญญา) เพราะการฟังคำสอนอันถูกต้องจากผู้รู้เป็นปัจจัยให้เกิดการใคร่ครวญและนำไปสู่ความเข้าใจอันลึกซึ้ง พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า บุคคลผู้มีโยนิโสมนสิการและได้ฟังเสียงจากผู้อื่น ย่อมมีโอกาสเจริญในธรรมได้มากกว่าผู้ที่ขาดสิ่งเหล่านี้

(อง.ทูก. (ไทย) 20/200/55) ปรีโตโฆสะจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเริ่มต้นการเรียนรู้และพัฒนาปัญญา โดยเฉพาะในขั้นแรกของการฝึกฝนตนในพระธรรมวินัย ทั้งยังช่วยให้สามารถแยกแยะสิ่งที่ควรเชื่อหรือควรปฏิเสธได้อย่างมีเหตุผล เมื่อประกอบกับโยนิโสมนสิการ ก็สามารถนำไปสู่การบรรลุธรรมได้ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต), 2560 : 521-523)

5. โยนิโสมนสิการ

โยนิโสมนสิการ หมายถึง การพิจารณาอย่างแยกแยะ มีเหตุมีผล และถูกวิธี เป็นการใคร่ครวญสิ่งต่าง ๆ ด้วยความเข้าใจในเหตุปัจจัย ไม่ด่วนสรุปจากความรู้สึกหรือความเชื่อส่วนตัว ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเจริญปัญญา และความก้าวหน้าในธรรม พระพุทธเจ้าตรัสว่า โยนิโสมนสิการเป็นธรรมที่เกื้อกูลต่อการเจริญมรรคมีองค์ ๘ และเป็นเหตุให้บุคคลละอกุศลธรรม เจริญกุศลธรรมได้ (ม.ม. (ไทย) 13/518/440) ในอังคุตตรนิกายยังระบุว่า บุคคลที่ประกอบด้วยโยนิโสมนสิการ ย่อมสามารถรู้ชอบ เห็นชอบ ดำเนินไปสู่การพ้นทุกข์ได้ ต่างจากผู้ไม่ประกอบโยนิโสมนสิการซึ่งย่อมตกอยู่ในความหลงผิด (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2564 : 115-116) โยนิโสมนสิการจึงเป็นเครื่องมือในการรู้แจ้งความจริงตามหลักอริยสัจ และส่งเสริมให้เกิดวิธีแห่งการดำเนินชีวิตที่มีปัญญา เข้าใจเหตุผลของสิ่งที่เกิดขึ้นตามหลักอภิปัจจยตา

6. หลักไตรสิกขา

ไตรสิกขา หมายถึง การฝึกอบรมตนในพระพุทธศาสนาโดยลำดับขั้น 3 ประการ ได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักการฝึกตนเพื่อความหลุดพ้นจากทุกข์ โดยมีลักษณะสัมพันธ์เชื่อมโยงและเกื้อหนุนกัน ได้แก่ 1) ศีล คือ ความมีระเบียบวินัยทางกายและวาจา เป็นพื้นฐานของความสงบ ไม่เบียดเบียนตนและผู้อื่น 2) สมาธิ คือ การฝึกจิตให้ตั้งมั่น ไม่ฟุ้งซ่าน เป็นฐานในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างมีสติ 3) ปัญญา คือ ความรู้เห็นตามความเป็นจริง ซึ่งเกิดจากจิตที่ตั้งมั่นและใสบริสุทธิ์ พร้อมทั้งจะเข้าใจสภาวะธรรมอย่างถูกต้อง พระพุทธเจ้าตรัสว่า ไตรสิกขานี้เป็นหนทางนำออกจากทุกข์ เป็นวิธีแห่งการเจริญมรรค ผล และนิพพาน ผู้ใดประพฤติตามย่อมหลุดพ้นจากอาสวะได้ในที่สุด (ที.ม. (ไทย) 10/299/160) หลักไตรสิกขาจึงถือเป็นแก่นกลางของการปฏิบัติในพระพุทธศาสนา ซึ่งรวมทั้งพระและคฤหัสถ์สามารถน้อมนำไปใช้ได้ในทุกระดับของการฝึกฝนตน (เสฐียรพงษ์ วรรณปก, 2565 : 158-161)

7. หลักธรรมในเชิงปฏิบัติการทางเศรษฐกิจ

หลักธรรมในเชิง “ปฏิบัติการทางเศรษฐกิจ” เพื่อขยายมิติจากการเข้าใจเชิงทฤษฎีไปสู่การประยุกต์ใช้จริงในระดับองค์กรและสังคม โดยเฉพาะการจัดการธุรกิจอย่างมี ศีล เพื่อความซื่อสัตย์ โปร่งใส และไม่เบียดเบียน มีสมาธิ เพื่อการตัดสินใจที่มั่นคง รอบคอบ ไม่ถูกครอบงำด้วยโลภะ โทสะ และโมหะ และมีปัญญา เพื่อสร้างสมดุลระหว่างผลกำไรกับคุณค่าทางสังคม แนวทางนี้ช่วยให้หลักพุทธธรรมกลายเป็นพลังในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืน สะท้อนจิตวิญญาณของพุทธเศรษฐศาสตร์ในเชิงปฏิบัติได้อย่างแท้จริง

การวิจารณ์เชิงเปรียบเทียบ

หนังสือ พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน ของ ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน และคณะ มีความโดดเด่นในการอธิบายแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์เชิงปฏิบัติ แต่ยังขาดการเปรียบเทียบเชิงลึกกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ซึ่งเป็นผู้บุกเบิกพุทธเศรษฐศาสตร์ในประเทศไทย การเชื่อมโยงมุมมองทั้งสองจะช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างพุทธเศรษฐศาสตร์เชิงจิตตภาวนา (ตามพระธรรมปิฎก) ที่เน้นการพัฒนาภายใน กับพุทธเศรษฐศาสตร์เชิงสังคม (ตามอภิชัย) ที่เน้นการประยุกต์ใช้ในเชิงระบบเศรษฐกิจ หากมีการนำแนวคิดทั้งสองมาเทียบเคียงกัน จะทำให้ผู้อ่านเห็นเอกลักษณ์เฉพาะของผลงานมากขึ้น เข้าใจแนวพุทธเศรษฐศาสตร์อย่างเป็นองค์รวม ทั้งในระดับปัจเจกและโครงสร้างสังคม อีกทั้งยังเพิ่มมิติทางวิชาการและความลึกซึ้งของการวิเคราะห์ให้ครบถ้วนยิ่งขึ้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

หนังสือ “พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน” ได้นำเสนอแนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยเน้นการจัดระบบเศรษฐกิจเพื่อความ สุข ความพอเพียง และความยั่งยืนของชีวิตมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุด หนังสือเล่มนี้ให้ความรู้ควบคู่กับการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และความตระหนักต่อผลกระทบของระบบเศรษฐกิจที่มีต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม เหมาะสำหรับนิสิต นักศึกษา และประชาชนทั่วไปที่ต้องการเข้าใจเศรษฐศาสตร์ในมุมมองใหม่ที่มีมนุษย์เป็นศูนย์กลาง เนื้อหาอ่านง่าย มีแบบฝึกหัดประกอบการเรียนรู้ และเปิดมุมมองสู่การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอย่างมีสติและปัญญา **ข้อเสนอแนะ** การพัฒนาหนังสือเล่มนี้สามารถต่อยอดได้ในหลายมิติ ทั้งด้านการเรียนการสอนและการ

ประยุกต์ใช้จริงในสังคม โดยเฉพาะในระดับชั้นเรียน ควรเพิ่มกรณีศึกษาาร่วมสมัย ทั้งในระดับชุมชนและระดับประเทศ เพื่อสะท้อนการประยุกต์ใช้แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์กับ สถานการณ์ปัจจุบัน เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ การบริโภคอย่างยั่งยืน หรือการใช้ เทคโนโลยีอย่างมีสติ นอกจากนี้ควร จัดทำสื่อประกอบการเรียนรู้ เช่น อินโฟกราฟิก คลิปวิดีโอ หรือแบบฝึกหัดท้ายบท เพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและเสริมการเรียนรู้เชิงลึก อีกทั้ง อาจ พัฒนาเวอร์ชันดิจิทัลสำหรับการเรียนรู้ออนไลน์ เพื่อให้เข้าถึงได้กว้างขึ้นในยุคดิจิทัล พร้อมทั้ง ปรับโครงสร้างบางบทให้แนวคิดมีความต่อเนื่องและไหลลื่นมากขึ้น เพื่อให้ผู้อ่าน เข้าใจสาระสำคัญของพุทธเศรษฐศาสตร์อย่างเป็นระบบและเชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้ดียิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2548). *พุทธธรรม*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอุทัย วชิรเมธี. (2561). *เบญจชั้นธัมมกับการพัฒนาชีวิต*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อมรินทร์ธรรมะ.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2560). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2564). *แนวคิดสำคัญในพระพุทธศาสนาเถรวาท*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2565). *พุทธศาสนาเบื้องต้น*. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
- อภิชัย พันธเสน และคณะ. (2549). *พุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิต นักศึกษา และประชาชน*. กรุงเทพฯ: บริษัท สำนักพิมพ์ดอกหญ้าวิชาการ จำกัด.